

SGF 1 - JESPER

Makt och idrott

Om man ska jobba med makt och idrott så är begreppet makt inte helt begripligt kanske, och lite luddigt och abstrakt. Jag tänker föreslå ett sätt att tänka kring makt i tre nivåer, och också knyta det till olika idrottssammanhang.

Första nivån jag tänker är faktiskt kopplat till något helt annat än idrott. Hur många av er har sett en cowboyfilm? Upp med handen, ja det är några, rätt generation här, det är bra. Då har ni sett att det på slutet, eller i början, kommer in två stycken som ska duellera. De ställer sig med ryggarna mot varandra, vandrar därifrån, vrider sig om och där avgörs makten. Den avgörs utifrån vem som är snabbast förstås. Det är liksom den första nivån av makt som jag brukar tänka. Översatt till ett idrottsevenemang kan man säga: vem tar makten över spelet eller matchen? Jo, den som är snabbast eller den som kontrar snabbast eller springer snabbast eller något. Väldigt tydligt, väldigt påtagligt, kroppsligt kan det vara och man kan förhålla sig till det. Det kan ju också vara den som har makten i ett sammanhang, till exempel den klubben som har mest pengar och kan köpa de bästa spelarna eller tränarna. Det är också en typ av makt.

Den är påtaglig, den är förkroppsligad och man kan förhålla sig till det, man ser den i rummet. Så det är en sorts cowboymakt.

Eftersom ni har sett cowboyfilmer så vet ni att det som egentligen styr den här västernstaden där de duellerar, det är någon som inte syns i bild utan han bor på en range en bit därifrån. Det är han som ser till att de flesta går till den där banken istället för den, och att de handlar på den affären istället för den. Det är också han som ser till att de här två duellerar. Han styr staden men han är inte så synlig. Efter ett tag när man bott där länge så ser man detta.

Man kan tänka sig ett idrottssammanhang, till exempel ett styrelsemöte. Vem är det som styr upp det här mötet? Vilka frågor kommer högt upp på agendan? Vilka frågor kommer längst ner på agendan? Vem är föredragande för vissa frågor? Är det så att några frågor tonas ner, som inte anses viktiga som man inte vill ta upp? Då kan man lägga dem sist på agendan och överlåta föredragningen till någon som inte har den statusen i klubben eller det här förbundet.

Det är också en form av maktstyrning. Det är delvis synligt, eftersom man kan förstå efter ett tag vilken eller vilka det är som styr det här. Det är en annan form av makt, men det tar lite tid att förstå. Det tar lite tid att förstå situationen och strukturerna kring det här. Man kan förhålla sig till det, man kan säga att vi vill skjuta upp den här frågan på dagordningen. Varför är det alltid hon eller han eller hen som ska föredra kring det här, borde vi inte kunna göra på ett annat sätt? Man kan förhålla sig till det här.

Det kan vi kalla för en dagordningsmakt. Så långt är det ganska tydligt. Vi ser vem eller vilka som styr, vi kan förhålla oss till det och vi kan påverka det. Förmodligen är det härskartekniker, någon tar över i ett rum, styr och ställer, höjer rösten, ignorerar några och så vidare. Det är också en form av cowboymakt kan man säga – ett sätt att styra dagordningen.

Sedan har vi en tredje nivå. När vi pratar om kön och makt så är det nog snarare den som jag brukar tänka på, som forskare tittar på. Vad är det som gör att det är manliga normer som styr i en viss idrott? Den nivån av makt skiljer sig ganska mycket från de här första två nivåerna i det att det inte är någon tydlig person eller en tydlig grupp utan det är en, vad man brukar kalla det, självreglerande makt. Det vill säga, vi spelar med i ett visst spel kring föreställningar om vad vi uppfattar som givet, självklart, normalt, vanligt. Till exempel, vad är det som gör det givet att män slår ut från en viss utslagsplats och kvinnor från en annan? Jo, det är föreställningar om fysisk styrka och förmåga att slå iväg bollen och så vidare. Vi kallar den första utslagsplatsen för den givna, den självklara. Det är det man brukar utgå ifrån – och så finns det damernas variant. Det givna, självklara, kopplat till kön blir ofta outtalat, icke-benämnt.

Jag som har sysslat mycket med lagidrotter ser ju på fotboll och ishockey. Det brukar kallas för fotboll och ishockey, och så finns det en annan variant på detta: det som brukar benämnas damfotboll eller damhockey. Man kan dra det här ett steg längre har jag sett i vissa idrotts-sammanhang, där det kallas för dam-VM. Då är det oklart vilken sport vi håller på med, men det är väldigt tydligt vilket kön. Det händer nästan aldrig att vi gör tvärt om: att vi kallar något för herr-VM.

Det givna, självklara är det outtalade och kopplat till kön så är det i allra flesta fall en man. Den nivån av makt brukar vi kalla för diskursiv och det handlar om sättet att tänka, tala och handla som jag uppfattar som givna och självklara. Kopplat till idrottssammanhang kan det handla om språkliga benämningar: hur talar man om en idrott? Vad är det som är det självklara, givna? Och är det också kopplat till kön på ett visst sätt? Och till vilket kön?

Om jag får använda fotbollen som exempel igen så talar man om allsvenskan. Då behöver vi inte förklara för vi vet vilka som spelar där. Medan när vi talar om dam-allsvenskan så är vi som tvingade att benämna det, göra det tydligt. Men det är inte någon som säger att det måste heta så och det är inte så att det bara är män som säger det. Det är inte så konstigt, det finns en historisk förklaring och la la la...

Vi är självreglerande i det här. Vi ser till att det här systemet fungerar – det självklara och det exotiska, det givna och det annorlunda. De ordningarna.

Hänger de här tre nivåerna ihop? Ofta gör de det. Vad är det som gör det möjligt att det är vanligare för män att utöva härskarteknik i ett mötesrum? Vad är det som gör det möjligt att till exempel kön och makt och jämställdhetsfrågor ofta kommer längre ner än de där viktiga frågorna som handlar om ekonomi och strategier? Jo, det hänger ihop med vilka som är de givna i idrotten.

Det är de självklara, de givna som inte behöver benämnas, som också har makten att styra. Hur funkar det här? Vad är det för idrott, självklara värderingar och normer som ska finnas i den här idrotten? Och så kan vi se hur det här hänger ihop på olika sätt. Men också naturligtvis se när det förändras, när någon gör motstånd eller något bryter.

Här är det väldigt tydligt: när kvinnor talar mycket eller när någon hörs mer än vad den brukar, då brukar män reagera. Men också kvinnor brukar säga att "nu talar jag alldeles för mycket". Då är vi tillbaka där att kvinnor inte ska säga så mycket, inte höras så mycket. Det är självreglerande när kvinnorna säger: "oj, nu pratar jag för mycket!" Eller om man byter ordning för vad som är viktigt på ett möte, eller när man arbetar med jämställdhet inom golfen. Vilka reaktioner väcker det? Vad händer när man bryter ett sådant mönster? Framför allt när något bryter mot det självklara, givna – vad händer då? Då brukar det sätta igång massa känslor.